

CONSECINȚELE PANDEMIEI DE COVID-19

CRIZĂ PE PIAȚA DE CARTE

FEDERAȚIA
EDITORILOR EUROPENI

CUVÂNT ÎNAINTE DE MARIYA GABRIEL, COMISAR PENTRU INOVARE, CERCETARE, CULTURĂ, EDUCAȚIE ȘI TINERET

Pentru sectorul cărților, la fel ca pentru multe alte sectoare industriale, criza cauzată de COVID-19 este fără precedent.

Niciodată o criză nu a afectat într-o asemenea măsură, în aproape toate țările europene și în același timp nu numai întregul lanț valoric de la autori până la librării, ci și pe clienții acestora, cititorii. Crearea, producția, distribuția, promovarea și vânzarea de carte au fost aproape blocate săptămâni întregi, în timp ce cititorii au fost izolați acasă având mai mult timp pentru citit, dar mai puțin acces la cărți.

Este foarte dificil să descriem consecințele și să măsurăm impactul unei astfel de crize la nivel european. Cum a reacționat fiecare element al lanțului editorial? Care au fost consecințele pe termen scurt asupra planurilor editoriale sau asupra vânzărilor? Mai important, care va fi impactul pe termen lung asupra solidității financiare a companiilor și organizațiilor? Ce modele noi de afaceri ar putea apărea? Cum și-au adaptat consumatorii comportamentul?

Pentru a răspunde la toate aceste întrebări, avem nevoie de date. Acest raport al Federației Editorilor Europeni (FEP) este o primă încercare de a oferi o mărturie cu privire la această criză istorică și la consecințele ei pentru editorii europeni. Constatările de aici, împreună cu alte documente produse de partenerii FEP, cum ar fi Consiliul Scriitorilor Europeni sau Federația Europeană și Internațională a Librarilor, vor ajuta factorii de decizie – inclusiv Comisia Europeană și statele membre ale UE – să conceapă un răspuns adecvat.

Cred că este esențial să păstrăm și să consolidăm soliditatea financiară, competitivitatea și diversitatea miilor de organizații care au făcut din sectorul european al cărții europene una dintre cele mai mari industrii culturale din lume în ceea ce privește valoarea economică și ocuparea forței de muncă. Dincolo de dimensiunea sa economică, este important și faptul ca toți europenii să aibă acces facil la diversitatea și creativitatea cărților europene.

Acest raport ne va ajuta să descoperim căile prin care aceasta să devină din nou realitate.

Apreciez activitatea Federației Editorilor Europeni în furnizarea unui raport atât de valoros, care ne va ajuta să definim măsuri de sprijin în viitor.

Mariya Gabriel
Comisar pentru Inovare, Cercetare, Cultură, Educație și Tineret

CUVÂNT ÎNAINTE DE RUDY VANSCHOONBEEK, PREȘEDINTELE FEP

La sfârșitul lunii februarie, înainte de criza COVID-19 în Europa, editorii urmăreau cu atenție, ca întotdeauna, dar și cu optimism vânzările, se pregăteau să vândă drepturi la târgurile de carte, făceau planuri pentru lansări de carte. Apoi totul s-a blocat, mai întâi în Italia, ulterior în Spania, iar câteva zile mai târziu, aproape întreaga Europă a intrat în izolare.

Alertată de membrii săi despre impactul imediat al închiderii librăriilor asupra vânzărilor de cărți, FEP a decis să facă zilnic schimb de informații despre ceea ce se întâmpla în toată Europa, în ceea ce privește închiderea librăriilor, impactul asupra vânzărilor de cărți, măsurile pentru susținerea lanțului de producție a cărții. Am publicat 70 de informări zilnice colectând informații de la asociațiile membre și de la un coleg din Malta. Aceste informații ne-au permis să recomandăm măsuri pentru a ajuta lumea cărților, pe care le-am distribuit Comisiei Europene, Parlamentului și Consiliului.

De asemenea, am colaborat cu Federația Europeană și Internațională a Librarilor pentru a evidenția zece măsuri comune, printre care, în special, vouchere pentru cetățeni pentru a cumpăra cărți din librăriile de proximitate și achiziții publice masive de cărți pentru biblioteci și unități de învățământ prin librării.

În plus, vreau să atrag atenția asupra sondajului Consiliului Scriitorilor Europeni cu privire la „Impactul economic al COVID-19 asupra scriitorilor și traducătorilor din sectorul cărții europene” și asupra recomandărilor pentru un viitor durabil la nivel european și național.

Editorii de carte europeni se implică în dialoguri cu colegii lor autori și distribuitori pentru a depăși această criză.

Mai avem mult din această criză, dar, odată cu vacanța de vară și redeschiderea librăriilor pe tot continentul, a venit momentul să analizăm efectele crizei COVID-19 pe piața de carte europeană. Acesta este un exercițiu provizoriu de inventariere pe care ne așteptăm să îl actualizăm la sfârșitul anului. Sperăm că, între timp, comerțul va fi crescut și că vom putea aduce vești mai bune.

În numele tuturor membrilor FEP, doresc să-i mulțumesc comisarului Mariya Gabriel pentru sprijinul acordat și pentru cuvintele din deschidere. Uniți împreună. L'union fait la force.

Rudy Vanschoonbeek
Președintele FEP

Introducere

Sectorul cărții, la fel ca toate sectoarele culturale și creative, a fost lovit puternic de criza cauzată de pandemia de COVID-19 și de măsurile pentru a reduce răspândirea acesteia. Efectul imediat și cel mai vizibil al situației a fost închiderea librăriilor în multe state membre ale UE timp de câteva săptămâni sau luni; aceasta a fost, însă, doar o parte din gama mai largă de consecințe asupra lanțului valoric al cărții. Acest document prezintă și încearcă să analizeze modul în care editarea de carte a fost afectată de criză, pe baza informațiilor transmise în mare parte de membrii Federației Editorilor Europeni (FEP) pe parcursul lunilor de urgență. Toate cifrele furnizate – cu excepția cazului în care se

specifică altfel – se referă la comparații cu aceeași perioadă echivalentă în 2019.

Analiza FEP reflectă în principal consecințele crizei asupra editorilor; cu toate acestea, situația a afectat foarte mult și autorii și distribuitorii. Consiliul Scriitorilor Europeni a publicat o relatare detaliată a impactului asupra autorilor, iar FEP a lucrat în strânsă coordonare cu Federația Europeană și Internațională a Librarilor pentru a propune o serie de măsuri de combatere a consecințelor crizei pe partea de publicare și de vânzare cu amănuntul a cărților.

Izolarea: ziua/zilele când librăriile s-au închis...

... iar vânzările au scăzut dramatic

Când pandemia a ajuns în Europa, multe țări au impus măsuri de carantină, incluzând în multe cazuri închiderea magazinelor și a activităților așa-zis neesențiale. Aceasta a însemnat că librăriile s-au închis într-o serie de țări din întreaga UE, printre care cele mai mari patru piețe de carte – Germania, Franța, Italia și Spania –, precum și în Marea Britanie. Librăriile s-au închis practic peste tot, din Belgia până în Grecia, din Portugalia până în Bulgaria, din Austria până în Irlanda, din Polonia până în România, din Ungaria până în Lituania.

Impactul asupra vânzărilor a fost imediat și dramatic. Librăriile fizice sunt peste tot canalul principal pentru vânzarea de carte și cel mai folosit de cititori (în Italia, de exemplu, generează 66% din vânzări și sunt utilizate de 74% dintre cititori). Efectul negativ asupra cererii a fost semnificativ: vânzările în librării au scăzut oriunde între 75 și 95% în majoritatea țărilor în care au existat măsuri de închidere. Spre exemplu: vânzările cu amănuntul în Austria în a doua jumătate a lunii martie au scăzut cu 74%, cu 50% în Belgia pentru întreaga lună; în Franța, marile librării au înregistrat, de asemenea, o reducere a vânzărilor cu peste 50% pentru toată luna martie, iar în Germania librăriile au pierdut peste 30% din vânzări; până la sfârșitul lunii martie, pentru peri-

oada de carantină, vânzările librăriilor în Italia au scăzut cu 75%, cu o pierdere de 20 de milioane de euro; aproximativ în același timp, vânzările au scăzut cu 78% în Portugalia, 80% în Spania și 85% în România. Este important să rețineți că măsurile de izolare au intrat în vigoare, în majoritatea cazurilor, la jumătatea lunii martie, deci cifrele pentru întreaga lună includ două săptămâni de activitate obișnuită, deși adesea deja redusă.

Importanța librăriilor a devenit evidentă prin impactul pe care l-a avut închiderea acestora asupra cifrei de afaceri a editorilor. Vânzările totale au scăzut cu 66% în Franța între mijlocul lunii martie și mijlocul lunii aprilie, iar unul dintre cele mai mari grupuri editoriale a înregistrat vânzări la -90% la începutul lunii aprilie. În Italia, aproape o treime dintre editori au estimat o pierdere de peste 70% din cifra de afaceri pentru luna martie. Întregul lanț valoric estimează pierderi de 500 de milioane de euro pe lună în Germania și de 200 de milioane pe lună în Spania. Pierderea canalului principal și restricțiile de mișcare și activități au însemnat pentru mulți editori o reducere masivă a nivelului de activitate și, în numeroase cazuri, o blocare totală.

VÂNZĂRILE PRIN LIBRĂRII AU FOST PERTURBATE SEVER PENTRU MAI MULTE SĂPTĂMÂNI

În țările aflate în carantină, librăriile au fost nevoite să închidă timp de mai multe săptămâni. Chiar și în locurile în care au rămas deschise, măsurile de siguranță și prudența evidentă a oamenilor au făcut ca încasările să sufere un declin accentuat.

* sursa: membrii FEP

Aceasta a însemnat amânarea sau anularea multor titluri noi planificate – ceea ce a afectat și mai mult veniturile. Iarși, câteva exemple: până la jumătatea lunii mai, editorii bulgari se așteptau să publice cu 500 până la 1.000 de titluri mai puțin decât aveau planificat în 2020, adică o scădere cu 10-20%, iar 87% dintre ei au amânat toate titlurile pe perioada carantinei; doar în a doua jumătate a lunii martie, editorii francezi au amânat publicarea a 5.236 de titluri noi și ediții noi, iar până la jumătatea lunii mai au amânat, în medie, 18% dintre titlurile programate pentru 2020; producția de noi titluri a scăzut cu 75% până la sfârșitul lunii martie în Grecia, iar estimarea pentru întregul an este de o reducere cu aproximativ o cincime din total; editorii cehi au amânat deocamdată aproximativ 15% dintre titlurile lor. Mai șocant, în Italia, până la sfârșitul lunii martie, aproximativ 23.200 de titluri au fost anulate sau amânate (aproape o treime din producția anuală), ceea ce înseamnă 48,9 milioane de exemplare mai puține, iar în întreaga perioadă de carantină producția a scăzut cu două treimi. Practic, toate țările au cunoscut, într-un fel sau altul, o perturbare în planurile de publicare.

Mai mult, aceasta s-a întâmplat și pe fondul unor cheltuieli deja efectuate și care nu pot fi recuperate: achiziții de drepturi, traduceri, promovare, logistică ș.a. În plus, unii editori au fost afectați de întreruperea lanțurilor de aprovizionare și de diminuarea exporturilor.

Până la sfârșitul lunii martie, aproape două treimi dintre editorii din Italia utilizau sau intenționau să utilizeze fonduri pentru șomajul temporar/tehnic; la începutul lunii aprilie, mulți editori (și librării) din Franța riscau să se închidă, dacă nu li se acorda sprijin. Editorii de pretutindeni s-au confruntat cu probleme de lichiditate.

Un alt dezavantaj al situației a fost imposibilitatea organizării de evenimente publice, ceea ce a însemnat că târgurile de carte nu mai pot avea loc – nici lecturi publice, festivaluri și alte evenimente care sunt esențiale pentru veniturile autorilor și pentru vânzarea de carte. Începând cu luna martie, a trebuit ca multe târguri de carte (precum și alte evenimente, de la festivaluri de carte până la lecturi publice în librării) să fie anulate, amânate sau mutate online. Acest lucru afectează negativ autorii, editorii și librării; târgurile de carte, de exemplu, sunt ocazii de schimb de drepturi, de prezentare de noi titluri și, în unele cazuri, de a genera vânzări mari către public. Între târgurile afectate până acum sunt Paris, Londra, Bologna, Praga, Anvers, Tallinn, Salonice, Budapesta, Torino, Göteborg, Lisabona, Roma, București și alte câteva. Târgul de carte de la Frankfurt, cel mai mare din lume, este încă planificat pentru luna octombrie, dar va fi de dimensiuni mult reduse. Există incertitudine pentru alte evenimente programate pentru toamnă.

PIERDERI ÎN VÂNZĂRI DE CIRCA 80-90%

„La apogeul crizei, vânzările de cărți au scăzut cu 80% în Portugalia și Spania, 85% în Italia și 90% în Slovenia. Pierderi similare au fost înregistrate în toată Europa, vânzările online crescând peste tot, dar nu suficient pentru a compensa aceste pierderi.“

* sursa: membrii FEP

Criza a continuat

Când a venit luna aprilie, sectorul cărților s-a oprit practic în multe țări, iar pe măsură ce carantina a continuat, impactul a fost resimțit la maximum. Vânzările în librăriile mari din Franța au scăzut cu 96%, și cu 89% în librăriile mai mici. Vânzarea de carte cu amănuntul a scăzut în termeni valorici cu 47% în Germania, în timp ce în Italia, la jumătatea lunii, vânzările în librării au scăzut în medie cu 85% de la începutul carantinei. În Spania

și Slovenia, vânzările au scăzut până la 90%. Până la începutul lunii mai, librării din Marea Britanie mai înregistrău doar 18% din vânzările lor normale, iar editorii au raportat o reducere a cifrei de afaceri cu 60% (90% pentru cei mici, care depind mai ales de vânzările din librării). Librării de carte franceză din Belgia au pierdut 95% din cifra de afaceri.

Librari ambulanți și online...

Librarii care au reușit să vândă cărți în carantină au făcut acest lucru atât prin consolidarea prezenței lor online, cât și prin găsirea unor modalități creative de a ajunge în continuare la clienții lor – livrare la domiciliu, ridicarea cărților de la ușa magazinului ș.a. Acest lucru nu a mai fost posibil la apogeul crizei, de exemplu în țări precum Italia și Franța; în cele din urmă, s-a atins și în aceste țări un oarecare nivel de activitate. În Italia, librarii care au reușit să mențină loialitatea clienților și să-și construiască o prezență online și o strategie de livrare au redus pierderile, în medie, în timpul blocajului, la 71% din cifra de afaceri, față de o scădere de 85%, înregistrată de sector în ansamblu. Unele librării, care vindeau presă, au putut rămâne deschise în țările

în care librăriile care vindeau doar cărți au fost nevoite să se închidă, deoarece chioșcurile de presă au avut voie să rămână deschise. Acest lucru a contribuit, de asemenea, la menținerea unei activități minime în vânzările de carte, alături de vânzările în supermarketuri și hipermarketuri, care au avut mai puțin de suferit decât cele din librării – iar în unele zone au înregistrat chiar creșteri, de exemplu în Flandra și Germania la începutul carantinei. Dacă piața nu a pierdut și mai mult în Portugalia, aceasta se datorează faptului că supermarketurile reprezintă în mod normal aproximativ 30% din vânzări.

... dar vânzările online în creștere nu acoperă pierderile din librării

Evident, vânzările online au decolat vertiginos în multe țări: în Flandra, au crescut cu 52% în martie și cu 180% în aprilie; multe platforme online și-au dublat sau și-au triplat vânzările în Franța la începutul lunii aprilie; de la începutul anului până la jumătatea lunii aprilie, vânzările online în Italia au depășit pentru prima dată vânzările din librării, ajungând la o cotă de 47%, iar până în iunie au devenit 40% din vânzările totale de cărți din România. În Marea Britanie, în aprilie, vânzările din lanțul fizic de distribuție WH Smith au scăzut cu 85%, în timp ce vânzările online au crescut cu 400%. Vânzările de cărți electronice și audiobook au crescut, de asemenea, semnificativ în multe țări, iar în unele locuri

editorii au ales să lanseze anumite titluri doar în format digital. Cu toate acestea, în niciuna dintre țările în care librăriile nu au fost nevoite să închidă vânzările online sau digitale nu au compensat pierderea vânzărilor din librării – așa cum am menționat anterior, majoritatea vânzărilor au loc în mod normal prin librăriile fizice. Chiar și marile librării, care de obicei au o prezență online bine consolidată, au reușit, în cele mai multe cazuri, să restrângă pierderile, dar nu să-și îmbunătățească vânzările – în Franța, de exemplu, cifra de afaceri a scăzut cu 30% în martie și cu 50% în aprilie.

Iar împrumuturile electronice din biblioteci au crescut

Nu doar librăriile au fost închise, ci și bibliotecile. Pentru a răspunde nevoilor crescânde de lectură ale cititorilor, editorii au flexibilizat licențele în timpul crizei, cum a fost în Franța, unde mai mulți editori au oferit bibliotecilor condiții îmbunătățite. În Marea Britanie, bibliotecile au înregistrat o creștere de 200% a împrumuturilor pentru publicațiile electronice, editorii oferind facilități de autorizare adaptate și punând la dispoziție mai multe titluri. Bibliotecile din Paris înregistrau, la sfârșitul lunii martie, o creștere de cinci ori a descărcărilor de cărți electronice prin schemele lor de împrumut electronic.

Bibliotecile sunt aliați puternici ai lanțului valoric al cărții în promovarea cititului în întreaga societate europeană. Cu toate acestea, trebuie găsit echilibrul potrivit în ceea ce privește accesul: așa cum a arătat un studiu comportamental în Germania, atunci când cititorii pot împrumuta cu ușurință, prin intermediul bibliotecilor, toate cărțile electronice publicate, este mult mai puțin probabil să continue să le cumpere din librării. Deoarece editorii fac cel mult 4% din cifra de afaceri din vânzările fizice către biblioteci, este esențial să se mențină un echilibru între vânzările electronice și împrumuturile electronice.

Acolo unde librăriile nu s-au închis

În unele țări, librăriile nu au fost obligate să se închidă. Criza sanitară a avut și acolo un impact asupra pieței de carte, întrucât măsurile de siguranță și reticența neobișnuită a multor persoane de a intra în magazine au afectat vânzările. Vânzările fizice au scăzut cu 30% în Danemarca în martie și aprilie, editorii au amânat până la sfârșitul lunii iunie aproape un sfert dintre titlurile noi, iar la sfârșitul lunii aprilie, unul dintre cele mai mari lanțuri de librării a declarat falimentul. În Estonia, vânzările au fost, de asemenea, în scădere cu 30% în perioada cea mai grea a crizei – din martie până în mai –, iar producția de titluri noi a scăzut cu 35%. În aceeași perioadă, vânzările în librării au scăzut cu 40% în Finlanda, iar în librăriile independente scăderile au fost cuprinse între -20 și -90%. În Letonia, unde librăriile au fost închise în weekenduri, în aprilie și mai vânzările au scăzut cu 42,3% și au fost publicate cu 45% mai puține titluri noi. În Norvegia, până la jumătatea lunii aprilie, vânzările fizice prin librării au scăzut cu 59%, iar 80% dintre editori au amânat sau au anulat noi titluri; în aprilie, vânzările au scăzut cu 29%. În Suedia, între jumătatea lunii martie și mijlocul lunii aprilie, vânzările în librăriile fizice au scăzut cu 36,3%; în aprilie, vânzările au scăzut cu 29%. În Olanda, majoritatea librăriilor au rămas

deschise sau au fost închise pentru foarte puțin timp după izbucnirea crizei; cu toate acestea, vânzările fizice au suferit, de asemenea, o scădere de 30% în primele două luni ale carantinei.

De asemenea, în toate aceste țări, vânzările online au înregistrat o creștere accentuată, la fel ca vânzările digitale – și a existat o trecere masivă, de la fizic la digital, a împrumutului din biblioteci. În Olanda, vânzările online au crescut cu 30% de la începutul carantinei până la sfârșitul lunii aprilie, când au depășit, în premieră, vânzările offline. Cam în aceeași perioadă, vânzările de cărți electronice au crescut cu o treime în Norvegia. Cu toate acestea, rapoartele au subliniat constant că creșterea vânzărilor online și digitale nu a fost suficientă pentru a compensa pierderea vânzărilor fizice – în unele cazuri, nu a fost nici măcar pe aproape. De fapt, și în aceste țări, editorii au avut de suferit: încă din martie, mulți editori din Islanda au recurs la șomajul tehnic, iar până în luna mai, în Olanda, mulți au primit sprijin guvernamental pentru salarii; cam pe la jumătatea lunii aprilie, 80% dintre editori din Norvegia își reduceau sau își opreau activitatea, iar jumătate dintre ei dădușeră deja oameni afară.

Librăriile se redeschid: un bilanț

Prejudiciul suferit

Între aprilie și mai, librăriilor li s-a permis să se redeschidă aproape peste tot – în Marea Britanie și Irlanda, au fost nevoite să aștepte până în iunie. Până atunci, pagubele au ajuns uriașe. În Austria, cifra de afaceri din ianuarie până în mai a scăzut cu 12,7%; vânzările editorilor au scăzut cu 15% în Cehia; vânzările de carte au scăzut cu 22,1% în Franța, 11,9% în Germania (17,5% în librăriile fizice) – unde cifra de afaceri în timpul carantinei a scăzut cu 50% (70% în librăriile fizice); vânzările din librării au scăzut cu 38% în Spania. Cifra de afaceri a editorilor în timpul carantinei a scăzut cu 40% în Un-

garia; vânzările de cărți în Irlanda au scăzut cu 30%, dar au scăzut cu 70% cărțile publicate în irlandeză. În Italia, vânzarea de carte a scăzut cu 135 de milioane între ianuarie și începutul lunii mai. Editorii din Luxemburg au pierdut până la 90% din vânzări între aprilie și mai. Până la sfârșitul lunii mai, cifra de afaceri a editorilor români a scăzut cu 60% de la începutul carantinei. În total, vânzările din Marea Britanie au scăzut cu 11% în volum în al doilea trimestru al anului 2020.

Vânzările au crescut într-o măsură când s-au redeschis librăriile, dar, în cele mai multe cazuri, restricțiile în vizitare și prudența oamenilor s-au tradus în vânzări mai mici decât înainte de carantină, cu excepția, poate, a primei săptămâni. În unele cazuri, au existat vârfuri în vânzări, dar nu s-au permanentizat. Astfel, de exemplu, cifra de afaceri în Austria a fost în scădere cu 5%, iar vânzările au scăzut cu 20% în Franța și cu 2,2% în Germania (chiar -6% în vânzarea de carte cu amănuntul); cifra de afaceri în librării a scăzut între 10 și 50% în Ungaria. În prima săptămână de relaxare, vânzările au fost mai mult decât duble ca valoare în Franța, comparativ cu săptămâna precedentă, și au fost, de asemenea, cu 2,7% mai mari decât anul precedent; cu toate acestea, au scăzut cu 8% în săptămâna următoare, fiind de asemenea cu 11% mai mici decât anul precedent. În prima săptămână de redeschidere completă, vânzările au crescut cu 0,5% în Germania pe toate canalele, dar s-a păstrat o scădere de 6,8% în librăriile fizice. În prima săptămână a lunii iunie, vânzările din librării au crescut cu 37,5% în Spania comparativ cu săptămâna precedentă, dar tot au fost cu 5,2% mai mici decât în 2019. În prima săptămână de după redeschidere, librăriile

din Marea Britanie au înregistrat vânzări în creștere cu 30,4% față de aceeași perioadă a anului trecut, iar săptămâna următoare plusul a fost de doar 9,3%, marcând o scădere a valorii de 14,1% comparativ cu aceeași săptămână a anului trecut. Până la sfârșitul lunii iunie, acest proces lent de recuperare a însemnat în Germania o scădere în vânzări de 8,3% față de anul precedent (-13,9% în librăriile fizice).

În acele țări în care librăriile nu s-au închis – sau nu complet –, situația a rămas dificilă, în special pentru librăriile fizice. Piața totală a scăzut cu 5% în luna mai în Norvegia și cu 4,6% în Suedia – dar librăriile au fost în scădere cu 35,4%. În Letonia, un mare lanț de librării a raportat o valoare cu 15% mai mică în vânzări față de anul precedent până la jumătatea lunii iunie.

În toată Europa, editorii au colaborat cu librăriile pentru pregătirea redeschiderii acestora – ba chiar în timpul carantinei în multe cazuri –, pentru a gestiona consecințele acestor momente dificile și pentru a susține reluarea activităților.

„Norocoșii“

Totuși, în câteva țări, lanțul valoric al cărții a reușit să limiteze daunele destul de mult sau chiar să mențină un rezultat pozitiv, în special datorită schimbării canalelor de vânzare. În Finlanda, creșterea vânzărilor online, în special a cărților electronice și a cărților audio, a compensat pierderile din vânzările fizice. În Suedia, până la începutul lunii iunie, a părut că piața de carte, inclusiv abonamentele pentru cărți audio aflate în continuă creștere, a fost, în ansamblu, la nivelul anului precedent. Și în Olanda, piața de carte a scăzut doar cu 1% între mijlocul lunii martie și mijlocul lunii iunie, dintr-o creștere de până la 33% a vânzărilor online și o scădere de 24% în offline. Cărțile autorilor locali au crescut cu 1%. Per total, până la mijlocul lunii iunie, comerțul cu amănuntul a crescut cu 2%, și cu

4% pentru cărțile în neerlandeză; vânzările online au crescut cu 20%, iar vânzările offline au scăzut cu 11%.

Dar și acolo librăriile au avut mult de suferit, iar asta le poate afecta pe termen mediu și lung. Aceste rapoarte ascund, de fapt, diferențe fundamentale: așa cum s-a spus anterior, librăriile fizice au avut de suferit mult peste tot, la fel ca multe edituri mici, adesea de nișă, cele care se bazează pe vânzările din librării. Mai mult, amânarea publicării titlurilor noi scade diversitatea culturală și veniturile multor autori. Trebuie spus și că pierderile sunt și mai dureroase pentru că, în multe cazuri, au anulat o tendință pozitivă pe piețele de carte începută în 2019 și care se confirma în primele luni ale lui 2020.

Previziunile cu privire la impactul global al crizei pentru 2020 sunt riscante, dar este clar că sectorul cărții a fost grav afectat, introducând un element de pronunțată fragilitate într-o industrie care se caracteriza printr-un echilibru sănătos, dar delicat. Pe de o parte, avem impactul negativ asupra vânzărilor și veniturilor care s-a dovedit deja foarte puternic în cele mai multe cazuri. Pe de altă parte, avem efectele dinamice ale fragilității în creștere și ale altor circumstanțe legate de criză, care ar putea crea probleme suplimentare pentru sector, inclusiv în țările care au rămas până acum relativ neafectate. Au fost încercate în câteva țări estimări ale impactului posibil asupra întregului sector în 2020; primele estimări, făcute în martie și aprilie, oferă o idee despre gravitatea situației din multe țări în care pandemia a lovit din plin.

În Slovenia, se preconiza o scădere de 30-45% la nivel anual; în Flandra, majoritatea editorilor se așteptau la o pierdere a cifrei de afaceri între 21 și 35% în 2020, iar 30% dintre ei au estimat că ar putea pierde mai mult de jumătate din cifra de afaceri a anului trecut. De asemenea, în Spania, estimările inițiale au indicat pierderi potențiale de 50% din cifra de afaceri de pe piața internă, la care se adaugă 70% din exporturi. La începutul lunii mai, 66% dintre retailerii francezi au anticipat o scădere a cifrei de afaceri de 20-40% în 2020, 33% dintre librăriile medii și mici și marile magazine au anticipat o scădere de peste 40% și peste 50% dintre librăriile mari se așteptau la o scădere de 20-40%.

Odată cu reducerea restricțiilor și îmbunătățirea relativă a situației, așteptările au devenit mai puțin sumbre, dar perspectivele rămân îngrijorătoare: conform studiilor de piață, tendința anuală a vânzărilor în Franța este de -7% din valoare, cu un minus de 10% pentru librăriile mari, dar un studiu recent guvernamental estimează pierderea pentru acest an mai degrabă la 23% pentru edituri și 24% pentru librării; în Grecia, vânzările anuale sunt estimate să se micșoreze cu procente între 10 și 30%; în Slovacia, se consideră că cifra de afaceri a librăriilor fizice va scădea cu 15%. În Danemarca, 58,6% dintre editori estimează că cifra de afaceri pentru 2020 va fi mai mică decât cea preconizată; 69% dintre ei așteaptă o scădere de 0-20%, 27,6% o scădere de 21-40% și 3,4% o scădere cu 41-60%. În Italia, o țară afectată greu, în mod special, întreaga industrie a cărților ar putea pierde între 650 și 900 de milioane în 2020, adică 20-30% din totalul pieței pentru acest an.

Criza a determinat apariția sau agravarea câtorva slăbiciuni ale pieței: în toate țările, alături de autori, librăriile au avut cel mai mult de suferit și pentru multe viitorul rămâne incert. În același timp, situația de urgență a confirmat importanța vânzărilor din librăriile

fizice, precum și dependența de o rețea sănătoasă și diversificată de vânzători cu amănuntul. În majoritatea cazurilor, criza a avut un impact mai mare asupra editorilor mici, care tind să fie mai vulnerabili. Nu mai vorbim despre consecințele nefaste pentru autori, care au fost loviți în atât de multe feluri.¹

În ciuda câtorva excepții, revenirea a fost în general dificilă pentru librării și punctele de vânzare, cu o cedere în scădere din partea cititorilor și resurse financiare insuficiente ca factorii determinanți pentru o reluare anemică a activității. Măsurile de siguranță, de înțeles în asemenea situații, înseamnă că activitatea din librării nu va reveni la normal pentru cel puțin câteva luni de acum înainte. În cazul în care mai multe librării vor ajunge să se închidă de tot, daunele vor fi cu atât mai mari și de durată.

Mutarea vânzărilor pe online înseamnă vânzări care provin din canale mai puțin profitabile, fie din cauza costurilor suplimentare de livrare (ca la vânzările online de cărți fizice), a prețurilor mai mici, drepturilor de autor mai mari și concentrării mai mari pe comerțul cu amănuntul (ebook-uri) sau veniturilor mai mici pe unitate (abonamente).

Amânarea publicării mai multor titluri va avea și ea efecte persistente: publicarea unor titluri mult amânate într-un timp scurt va risca o aglomerare de lansări, ceea ce inevitabil va avea un efect negativ asupra vânzărilor fiecărui titlu; alternativa ar fi amânarea în continuare, dar asta ar perturba producția pentru anii ce vor veni. În plus, lansările de titluri noi au un calendar precis, care, de asemenea, a fost afectat. Târgurile de carte și alte evenimente sunt în multe cazuri încă anulate, iar în situația în care se presupune că acestea se vor desfășura, există incertitudine, atât în ceea ce privește formatele, cât și participarea, precum și ce se poate întâmpla în câteva luni.

De asemenea, situația economică generală va juca un rol important în evoluția sectorului cărții în lunile următoare. Dacă mulți oameni își pierd locul de muncă și salariile, o reducere a consumului va fi inevitabilă și va afecta semnificativ vânzarea de carte. Editorii indică acest lucru ca un motiv de îngrijorare în multe țări, inclusiv în cele în care piața nu a înregistrat crize semnificative. Din aceste motive, Federația Europeană și Internațională a Librării (EIF) și FEP au propus măsuri pentru recuperare.

¹ A se vedea sondajul global al Consiliului Scriitorilor Europeni (EWC), „Impactul economic al COVID-19 asupra scriitorilor și traducătorilor din sectorul european al cărții”, <http://europeanwriterscouncil.eu/ewc-survey-covid19/>

Cum au reacționat cititorii

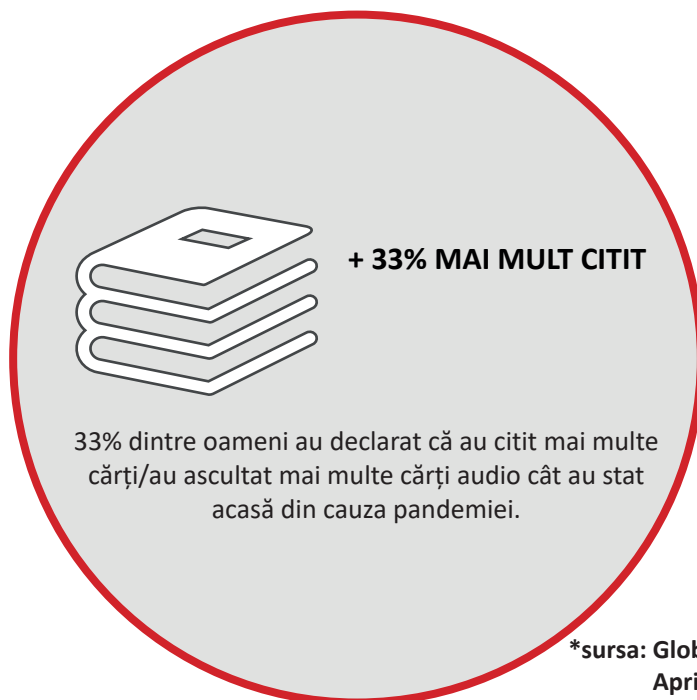
Se citește, dar prin ce canale?

E firesc să consideri că oamenii au citit mai mult în timpul carantinei. De fapt, Global Web Index Coronavirus Research din aprilie 2020 a estimat că 33% dintre oamenii din întreaga lume au citit mai multe cărți/au ascultat mai multe cărți audio în timp ce au stat acasă în timpul carantinei. Dacă acest lucru s-a reflectat în volumul crescut de vânzări ar fi o întrebare legitimă, dar în mod clar cifrele globale de vânzări arată că apetitul crescut pentru cărți nu s-a transformat în totalitate într-o creștere a vânzărilor de carte; dimpotrivă, în ciuda abundenței de oferte din librării și creșterii numărului de împrumuturi de cărți din biblioteci, a fost mai degrabă o creștere a pirateriei și, în general, vânzările de carte s-au redus, așa cum s-a arătat detaliat până acum.

Încă o dată, acest lucru a fost cauzat de întreruperea comerțului cu amănuntul, precum și de dificultățile economice și de faptul că nu toată lumea are acces la canale online. În unele țări, cum ar fi Germania, un vârf al vânzărilor a fost înregistrat chiar înainte de carantină, deoarece oamenii s-au aprovizionat cu cărți pentru ce avea să urmeze. La începutul lunii mai, peste 50% din populația Olandei a declarat că a citit cărți în format fizic sau cărți electronice sau a ascultat audiobook-uri (comparativ cu 43% care au vizionat filme online), cititorii ocazionali reprezentând cea mai mare parte a creșterii de dinaintea crizei. Tranziția către digital a fost remarcată în obiceiurile cititorilor din mai multe țări: până la sfârșitul lunii aprilie, 27% dintre utilizatorii de

internet francezi cu vârsta de cel puțin 15 ani au spus că au citit cel puțin o carte digitală de-a lungul ultimelor 12 luni, comparativ cu doar 20% cu două săptămâni înainte; analizele rezultatelor sondajului par să dezvăluie că cititorii de cărți digitale au citit și mai multe cărți digitale, în timp ce aceia care nu apreciază sau nu citesc în acest fel s-au ținut în continuare deoparte. Totuși, e legitim să considerăm că unii utilizatori noi au fost atrași să încerce cărțile digitale în timpul carantinei în multe țări.

În același timp, un sondaj recent realizat în Italia a relevat faptul că oamenii au citit, de fapt, mai puține cărți în timpul carantinei: în mai 2020, ponderea persoanelor care au declarat că au citit cel puțin o carte (inclusiv cărți electronice și cărți audio) în ultimele 12 luni a scăzut de la 73 la 58% comparativ cu luna martie a anului precedent; cei care nu au citit cărți în martie și aprilie erau în proporție de 50% din populație, corespunzător unei cote anuale de 42%. Principalele motive indicate de respondenți pentru a justifica îndepărtarea de citit sunt lipsa timpului, creșterea orelor alocate urmării știrilor și pierderea plăcerii de a citi cauzată de îngrijorările legate de situația sanitară. Pe lângă scăderea cititului, oamenii au cumpărat semnificativ mai puține cărți în timpul crizei: oamenii care au cumpărat cărți în ultimele 12 luni au fost în proporție de 35% în luna mai 2020, comparativ cu 63% cu un an înainte.

*sursa: Global Web Index Coronavirus Research
Aprilie 2020

Unele sectoare au fost mai puțin afectate negativ de criză sau, într-o oarecare măsură, chiar au părut să beneficieze de ea: cărțile pentru copii au avut performanțe mai bune decât media pieței în aproape toate țările în care sunt disponibile informații, în special cărțile de activități cu jocuri pentru copii s-au vândut bine, din motive evidente. La nivel anecdotic, este interesant de remarcat modul în care anumite titluri de ficțiune au devenit populare în timpul carantinei: *Ciuma* lui Albert Camus și *Husarul de pe acoperiș* a lui Jean Giono au fost bestselleruri în Franța, de exemplu, în timp ce *În vremea contaminării* de Paolo Giordano a fost pe primele locuri în topurile din Letonia.

La polul opus, tot din motive evidente, ghidurile de călătorie au fost, practic, șterse complet de pe piață: în Franța, în martie, au pierdut 72% din piață și un năucitor 97% în carantină, de la mijlocul lunii martie până la mijlocul lunii aprilie; în Germania, vânzările acestui segment au scăzut cu 57% în martie și cu peste 75% în

aprilie și totalizând pierderi de 36,4% între ianuarie și mai; WH Smith a înregistrat în aprilie o scădere de 91% la vânzările de ghiduri de călătorie. Odată cu redeschiderea treptată a frontierelor și sezonul de concedii, va fi interesant de văzut dacă acest segment se poate redresa parțial; o evaluare suplimentară va fi necesară spre toamnă.

Un alt aspect dureros al carantinei și al trecerii în online a fost o creștere accentuată a pirateriei digitale. De exemplu, organismul spaniol de gestionare a drepturilor de autor, CEDRO, a înregistrat în aprilie o triplare a nivelului de piratare a cărților digitale în Spania. Acest lucru nu ar trebui să fie o surpriză, având în vedere interesul crescut pentru conținutul de toate tipurile, în special digital, și diminuarea disponibilității de a plăti pentru un astfel de conținut. Iar aceasta a reprezentat o sursă suplimentară de pierderi pentru toți cei din domeniu.

Câteva cuvinte despre educație: cum au făcut față editorii

Editorii – mai ales editorii din domeniul educațional – au fost, de asemenea, afectați de închiderea școlilor și a instituțiilor de învățământ superior în toată Europa. În ceea ce privește vânzările, impactul depinde de natura ciclică a vânzărilor de manuale școlare. În țările în care achizițiile făcute de școli sau de părinți fuseseră perfectate, nu au existat efecte vizibile asupra cifrei de afaceri a editorilor. Cu toate acestea, în alte țări a fost un impact, deși, în mod normal, nu la fel de puternic ca în alte sectoare; în Franța, bunăoară, vânzările de manuale școlare au scăzut cu 20% în vârful perioadei de carantină, dar au crescut cu 4,4% în martie – iar materialele extracurriculare au înregistrat o creștere de 56% a vânzărilor, deoarece părinții s-au preocupat ca ai lor copii să învețe în continuare în timpul carantinei. În țările în care editorii se bazează foarte mult pe școli pentru vânzările lor (cum e cazul Maltei), închiderea școlii a adus prejudicii mari.

Cel mai vizibil efect al crizei asupra editorilor de manuale a fost, însă, mobilizarea lor masivă pentru a susține tranziția procesului de învățământ spre online. Editorii din majoritatea țărilor aveau deja platforme pentru furnizarea de materiale educative digitale, adesea ca un demers comun al mai multor companii care au oferit un singur punct de acces pentru toate resursele. Când școlile s-au închis, mulți editori și-au îmbogățit oferta pe platformele digitale și au permis adesea accesul gratuit la conținut pe perioada carantinei. Pe

măsură ce platformele existente au fost extinse, au fost create unele noi acolo unde a fost necesar.

Utilizarea materialelor educative digitale a crescut foarte mult. De exemplu, numărul utilizatorilor de pe platformele editorilor de materiale educative în franceză din Belgia a crescut de zece ori, 200.000 de studenți lucrând până la 1,6 milioane de exerciții online pe zi. În Flandra, unele platforme au înregistrat salturi de până la 14 ori mai mari decât media și au avut nevoie de investiții substanțiale în extinderea rapidă a capacității, dar și de suportul tehnic pentru milioanele de utilizatori. În Spania, utilizarea platformelor și a conținutului digital a crescut cu peste 250%, în timp ce serviciile auxiliare dezvoltate de editorii educaționali au crescut cu 80-120%. În Grecia, editorii au convenit să-și asume costurile pentru distribuirea cărților pentru studenții universităților publice prin curieri (achiziția acestora este subvenționată de stat); aproape 1 milion de cărți au fost astfel trimise într-o lună. Editorii irlandezi au raportat o creștere substanțială a numărului de utilizatori care au accesat resurse educaționale online – într-un caz a fost înregistrată o creștere de 1.000%; peste 35.000 de elevi și părinți au accesat zilnic, în timpul carantinei, conținutul digital creat de editorii din domeniul educațional.

La doar o lună de la închiderea școlilor, un sondaj asupra activității editorilor de manuale pentru ciclul primar și secundar din Italia a dezvăluit că elevii au descărcat 4,4 milioane de resurse digitale de pe platformele editorilor (2 milioane de manuale digitale – mai mult decât în tot anul precedent, 1,9 milioane de teme digitale, plus lecții și exerciții video). Colaborarea cu profesorii a avut mare succes: circa 700.000 de profesori au participat la cel puțin un webinar care oferă instruire gratuită pentru învățarea la distanță; au fost rezolvate peste 372.000 de solicitări de asistență din partea părinților și profesorilor (prin e-mail și telefon) prin intermediul serviciilor de asistență oferite clienților de către editori.

Experiența aceasta a evidențiat încă o dată valoarea manualelor și a materialelor educative editate în mod profesionist. Furnizarea gratuită a materialelor educa-

tive digitale, un lucru pe care multe edituri au considerat că este normal să-l facă, având în vedere situația, nu este, totuși, o activitate care poate fi susținută la nivel înalt calitativ pe termen lung pentru producerea și distribuirea de conținut educativ. Există riscul să crească așteptarea ca tot conținutul digital să fie gratis, un exemplu fiind creșterea fenomenului de copiere ilegală a manualelor în școli (cum a fost cazul în Malta). Acest fenomen este cu atât mai îngrijorător cu cât bugetele publice pot simți efectele crizei în lunile următoare, ceea ce duce la reducerea fondurilor pentru instituțiile de învățământ și biblioteci. De aceea, va fi esențial ca guvernele să prevadă alocări bugetare adecvate pentru achiziționarea resurselor educaționale în școli.

Concluzie

În acest moment, singurul lucru cert este că domeniul editorial a suferit un șoc consistent din cauza pandemiei de COVID-19, a cărui dimensiune exactă nu este încă clară – din cauza efectelor persistente, dinamice și a impactului pe termen lung. Măsurile de sprijin pentru acest sector ar ajuta mult la reducerea punctelor nevralgice ale pieței de carte și la susținerea acestui domeniu ca să reziste, sporind astfel șansele la o recuperare accelerată pe scară largă.

Piața de carte a fost afectată diferit în fiecare țară, iar impactul crizei va fi resimțit peste câteva luni și poate

și în anii următori. Este absolut necesar ca autoritățile publice să ia măsurile adecvate pentru repararea a ceea ce s-a stricat și reconstruirea viitorului.

FEP le este recunoscătoare membrilor săi pentru faptul că au distribuit informații de-a lungul acestei perioade dificile. Vom relua acest exercițiu de colectare a informațiilor la sfârșitul anului pentru a obține o imagine mai clară și pentru a gândi modalitățile de dezvoltare pe viitor.

Publicat de către

Persoana responsabilă pentru publicare: Anne Bergman-Tahon
Text: Enrico Turrin susținut de secretariatul FEP
Design și copertă: Roberta Balduzzi
Foto Comisar: Gabriel Etienne Ansotte
Foto Președinte FEP: Roberta Balduzzi

AUSTRIA - HAUPTVERBAND DES ÖSTERREICHISCHEN BUCHHANDELS
BELGIA - GROEP ALGEMENE UITGEVERS & GROEP EDUCATIEVE EN WETENSCHAPPELIJKE UITGEVERS -
ASSOCIATION DES EDITEURS BELGES
BULGARIA - АСОЦИАЦИЯ БЪЛГАРСКА КНИГА
REPUBLICA CZEĀ - SVAZ ĀESKÝCH KNĀHKUPCŮ A NAKLADATELŮ
DANEMARCA - DANSKE FORLAG
ESTONIA - EESTI KIRJASTUSTE LIIT
FINLANDA - SUOMEN KUSTANNUSYHDISTYS
FRANĀA - SYNDICAT NATIONAL DE L'EDITION
GERMANIA - BÖRSENVEREIN DES DEUTSCHEN BUCHHANDELS
GRECIA - ΣΥΜΠΡΑΞΗ ΣΩΜΑΤΕΙΩΝ ΕΚΔΟΤΩΝ ΒΙΒΛΙΟΥ ΕΛΛΑΔΑΣ
UNGARIA - MAGYAR KÖNYVKIADOK ES KÖNYVTERJESZTOK EGYESŰLESE
ISLANDA - FELAG ÍSLENSKRA BOKAUTGEFENDA
IRLANDA - PUBLISHING IRELAND
ITALIA - ASSOCIAZIONE ITALIANA EDITORI
LETONIA - LATVIJAS GRĀMATIZDEVĒJU ASOCIĀCIJA
LITUANIA - LIETUVOS LEIDĒJŲ ASOCIACIJA
LUXEMBURG - FEDERATION LUXEMBOURGEOISE DES EDITEURS DE LIVRES
OLANDA - DE MEDIAFEDERATIE
NORVEGIA - DEN NORSKE FORLEGGERFORENING
POLONIA - POLSKA IZBA KSIĄŻKI
PORTUGALIA - ASSOCIAÇÃO PORTUGUESA DE EDITORES E LIVREIROS
ROMÂNIA - FEDERAȚIA EDITORILOR DIN ROMÂNIA
SERBIA - СРПСКО УДРУЖЕЊЕ ИЗДАВАЧА И КЊИЖАРА
SLOVACIA - ZDRUŽENIE VYDAVATEĽOV A KNĀHKUPCOV SLOVENSKEJ REPUBLIKY
SLOVENIA - GOSPODARSKA ZBORNICA SLOVENIJE
SPANIA - FEDERACION DE GREMIOS DE EDITORES DE ESPAÑA
SUEDIA - SVENSKA FÖRLÄGGARE FÖRENINGEN
MAREĀ BRITANIE - THE PUBLISHERS ASSOCIATION

FEDERATION OF EUROPEAN PUBLISHERS
FÉDÉRATION DES ÉDITEURS EUROPÉENS

29 Chaussée d'Ixelles - Box 4
1050 Brussels • +32 2 770 11 10
info@fep-fee.eu • www.fep-fee.eu